

František Gel – Přemožitel neviditelných dravců

Bylo pondělí 6. července 1885, když do Pasteurovy laboratoře vstoupili tři lidé: žena v šatu chudé Alsananky, muž v nedělních šatech zámožnějšího venkovana a chlapec s obvázanou rukou.

Chlapec – 9letý Josef Meister, Alsananka – jeho matka, oba z obce Steige u Maisongouttu. Muž: obchodník se smíšeným zbožím Teodor Vonné z obce Maisongoutte v Alsasku (od roku 1870 součástí Německé říše). A toto byl jejich příběh:

Předevčírem ráno šel chlapec přes pole do školy. Cestou ho napadl a srazil pes. Pes by byl dítě asi rozsápal, kdyby nepřišel na pomoc náhodný chodec. Zedník – příjmení tohoto statečného a předůležitého člověka znělo Henrion – přiběhl a železnou tyčí psa bil tak dlouho, až zvíře pustilo chlapce a uteklo. Později se ukázalo, že pes běžel domů a napadl svého pána, Teodora Vonného. Vonné strhl se zdi pušku a psa zastřelil. – Zedník odnesl krvácející a psími slinami zbrocené dítě k jeho rodičům, kteří chlapce primitivním způsobem ošetřili. Teodor Vonné měl tolik rozumu, že zavolal zvěrolékaře. Pitva ukázala, že pes byl nepochybně vzteklý.

To bylo v sobotu večer. Ted' se Meisterovi lekli a jeli s dítětem do nejbližšího městyse, do Villé, k francouzskému lékaři dr. Weberovi. Lékař dezinfikoval rány karbolem, obvázal je a řekl paní Meisterové: „Jed'te do Paříže, doptejte se do Ulmské ulice, jděte do Vysoké školy vědecké a poproste doktora – jmenuje se Pasteur, to si jistě zapamatujete, aby se vám na chlapce podíval. Snad vám ho zachrání – nikdo jiný na celém světě to nemůže udělat.“

A tak, díky neznámému zedníku, zůstal chlapec naživu, a díky venkovskému lékaři doktoru Weberovi – jinak také neznámému – stál chlapec ted' před Pasteurem, a Pasteur stál před osudovou otázkou: Vyzkoušet očkovací látku na člověku – nebo nevyzkoušet?

Bylo mnoho důvodů pro rozhodnutí kladné: Pasteur sám věřil skálopevně v účinnost své očkovací látky. Věřil, že by dítě mohl zachránit. Věděl, že dítě bylo nakaženo vzteklinou – a že tudíž musí zemřít hroznou smrtí. („Nikdy si nezvyknu vidět umírat mladé lidi.“) (...)

Alsaská žena tu stojí – a čeká. Bledá, s očima, které už nemohou plakat, tu stojí a čeká, co řekne ten doktor, který není lékař, ale jediný muž na světě, kdo může zachránit její dítě.

Pasteur přemýšlí – je mnoho důvodů, proč chce dítě očkovat. (...) Ale je tu jeden záporný, jenž vyváží všechny kladné: je tu tisícina procenta možnosti, že dítěti injekce ublíží. Pasteur věřil v první zákon Hippokrata, otce evropského lékařství: *Próton to mé blaptejn!* První povinností lékaře jest: Neublížit nemocnému! To jest: Nemůžeš-li mu pomoci, alespoň neuškod'!

Pasteur se dívá na chlapce – jeho zranění jsou očividná, krev prosakuje obvazem na ruce a nohách.

„Co se stalo vám?“ ptá se Pasteur Teodora Vonného, jenž zde rozčileně přešlapuje. „Pes mě chňapl do paže,“ odpovídá Vonné. „Prokousl vám kabát a košili?“ – „Ne, neprokousl.“ – „Ukažte, prosím.“

Teodor Vonné si vyhrnuje rukáv. Má na předloktí zhmožděninu, ale kůže je neporušená. Opravdu neporušená.

Pasteur: „Látka kabátu a plátno košile vsákly psí slinu. Spalte kabát a košili, kterou jste měl na sobě, když vás pes chňapl. Nic vám nebude. Můžete jet zpátky domů.“ (Teodor Vonné sotva stačí poděkovat a pozdravit, jak peláš z tohoto prostředí zkumavek.)

„A vy, paní, tu prosím s chlapcem zůstaňte. Na chlapce se podívají profesori.“

Dva profesory lékařství povolal Pasteur, dva z toho nevelkého počtu těch, kteří věřili v mikroby a stali se prvními lékaři mikrobiologie Francie. Byli to dr. Jakub Grancher (...) a dr. Edmé Felix Alfred Vulpian (...).

Oba lékaři mladého Meistera prohlédli a zjistili, že utrpěl čtrnáct zranění na ruce a na nohou. Oba lékaři vyslovili přesvědčení, že dezinfekce ran, provedená dvanáct hodin poté, co dítě bylo kousnuto, nikterak nemohla zabránit nákaze, jež byla krví zatím už roznesena po celém organismu. Grancher i Vulpian nabyli přesvědčení, že dítě propadlo smrti. Vzhledem k tomu

se vyslovili pro injekce protivzteklínovou látkou – neboť skýtaly jedinou naději. A nemohly zhoršit osud dítěte, propadlého smrti.

Pasteur dal pro paní Meisterovou a její dítě připravit pokoj v budově školy („... nač byste platila pokoj v nemocnici?...“), vzkázal domů do služebního bytu, že se až na další má vařit pro dvě osoby navíc – a šel připravit chlapci první z dvanácti injekcí*. Profesori zatím přiložili chlapci nové obvazy na rány.

S nekonečnou péčí, za fantastických bezpečnostních opatření rozmělnil Pasteur kousek králíčí míchy – a profesor Grancher dal polekanému kloučkovi první injekci. Než stačil Pepík Meisterů pořádně natáhnout moldánky, bylo po všem.

Tak začalo nejhroznějších dvanáct dnů a nocí v životě Ludvíka Pasteura. Zatímco chlapec Josef Meister, výborně navečeřený, spokojeně usnul s darovaným morčátkem v náručí, převracel se Ludvík Pasteur na loži z boku na bok. Občas vstal, oblékl župan a asistenti slyšeli to známé vlek-ráz, vlek-ráz, vlek-rááz, když došlo na vyviklané prkno v podlaze.** Hodiny prochodil Pasteur po chodbách školy – hodiny proležel na lůžku, nemoha usnout. Neublížil tomu dítěti?

Počínaje třetím dnem vládl budovou, prázdninově prázdnou, Josef Meister už neobmezeně a svrchovaně. Pasteura ráno vítal hubičkou a způsobným „dobré jitro, milý pane Pasteure,“ dostal od dr. Granchera injekci (které se už vůbec nebál) a odebral se na inspekci zdravého oddělení „zvěřince“ v podzemí. Krmil králíky, slepice, bílé myši, morčata a pejsky a každou chvíli se ozvalo: „Milý pane Pasteure – tenhle králík je takový chytrý, mohl by patřit mně? A tady ten pejsek? A ty myšičky?“ (...)

Čím víc se blížily dny nejsilnějších injekcí, tím vzrušenější byl Pasteur. Přestal jíst, přestal vůbec spát, měl horečku. Pronásledovala ho představa, že chlapec zešílí, propadne vzteklíně. Děsil se každé skvrnky, jež – pochopitelně – naskočila na místě injekce; hrozil se, když chlapec bujně vyváděl (první stadium vztekliny se přece ohlašuje vzrušením!), hrozil se, když chlapec skotačením unavený seděl a byl zticha (příznakem vztekliny je přece duševní skleslost!).

Když hoch dostal injekci míchy staré jeden den – to jest injekci, která u neočkovaného tvora vyvolává vzteklinu – začali se paní Pasteurová a doktoři Granchet i Vulpian bát o Pasteurův život. Spojenému úsilí rodiny a lékařů se podařilo přimět Pasteura, aby odjel z Paříže. (...)

První dny byly pro Pasteura utrpením. Dusot kopyt na nedaleké silnici – hrčení povozu – zaklepání na domovní dveře – Pasteur pokaždé zbledl, až zesinal; bude to listonoš s telegramem z Paříže, že dítě onemocnělo.

Hodiny a hodiny prochodil lesem – belhaje, klopytaje. Jako věrný, tichý stín chodil s ním zeť.

Ráno bývalo lépe. Každého rána přicházel dopis od profesora Granchera: Chlapec je zdrav – chlapci se vede dobře – chlapci nechybí nic než „jeho milý pan Pasteur“.

Dne 31. července 1885 – čtrnáct dní po kontrolní injekci, která u neočkovaného stvoření *musí* vyvolat vzteklinu, odjel malý Josef Meister domů do alsaské obce Steige u Maisongouttu. Byl a zůstal zdrav. První člověk v dějinách lidstva, jenž byl zachráněn před smrtí vzteklinou.

Dítě, jež vstalo z mrtvých, aniž muselo napřed zemřít.

*Očkovací látku Pasteur vyráběl z míchy králíků uhynulých na vzteklinu. Nejslabší, bez síly, je z králíků 14 dní po uhynutí. Začíná tedy očkovat touto slabou látkou, druhý den pokračuje látkou z míchy králíka uhynulého před 13 dni, další den látkou z králíka uhynulého před 12 dni... Každá ta látka má větší sílu a větší dávku smrtelných mikrobů vztekliny. Jenže tělo si postupně utváří obranné látky, až nakonec při dávce dvanácté snese dávku nejprudších mikrobů – a zůstane zdravo, tj. je imunní proti vzteklíně.

**Ludvík Pasteur byl po mrtvici částečně ochrnutý na jednu nohu, proto nepochodoval po chodbě ráz-dva, ale jednu nohu za sebou mírně vlekl.

Alsasko – krajina na hranicích mezi Francií a Německem, od 10. st. součástí Svaté říše římské, po r. 1648 připadla Francii, po prusko-francouzské válce (1870 – 1871) Německu, dnes opět patří k Francii.

GEL, František. *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. 3. upravené vyd. Praha: SNDK, 1965, Vzkříšení. s. 284 – 288.

- 1) Co víš o vzteklině? Kdo ji u nás přenáší? Jak se jí předchází? Je léčitelná? Je nebezpečná?
- 2) Jak to bylo se vzteklinou do konce 19. st.?
- 3) Proč doktor Pasteur váhal, zda má chlapce očkovat? Co mu doporučili přízvaní lékaři? Proč?
- 4) Čím se chlapec proslavil?
- 5) Koho můžeme v příběhu označit za hrdinu? Koho za osvícence? Bylo běžné, aby venkovský lékař byl tak prozíravý?
- 6) Byl doktor Pasteur lékař?
- 7) Jaký byl Louis (počeštěně Ludvík) Pasteur jako člověk?
- 8) Čím vším se proslavil Louis Pasteur?
- 9) Vysvětli (vyhledej) pojem pasterizace, který je pojmenovaný po L. Pasteurovi.
- 10) Převažuje v textu vypravování, nebo popis (děje)?
- 11) Je text nudný? Proč?

Řešení:

- 1) Vzteklinu je velmi nebezpečné onemocnění nervového systému, neléčená v závěrečné fázi způsobuje šílenství a křeče. Přenáší se slinami (pokousáním) nakaženého jedince. Většinou ji přenáší lišky. Dnes už je – díky Pasteurovi – léčitelná. Předchází se jí pravidelným (1x za rok) očkovaním psů a lišek (kladou se kusy masa s vakcínou do lesa).
- 2) Byla smrtelná – do několika málo týdnů lidé umírali v hrozných bolestech, křečích, s pěnou u úst.
- 3) Nechtěl mu ublížit. Lékaři správně rozpoznali, že bez injekce chlapec nemá šanci.
- 4) Byl prvním člověkem, který vzteklinu přežil.
- 5) Zedníka; lékař na venkově byl velmi osvícený, věděl o Pasteurově práci, ačkoliv jeho práci většina tehdejších lékařů neuznávala. Rozhodně to nebylo běžné. Nevědomost bývala vysoká.
- 6) Byl to chemik.
- 7) Byl skromný, laskavý, ochotný pomoci, miloval zvířata i lidi, pracovitý, starostlivý... Byl to lidský velikán.
- 8) Objevil a doložil (přes obrovskou nedůvěru ostatních odborníků) příčinu nemocí i důvod, proč se potraviny kazí – mikroby. A následkem toho zachránil miliony lidských a zvířecích životů i mnoho peněz v průmyslu: Našel příčinu, proč se kazí či nekvasí pivo a víno (a jiné potraviny), objevil sněť slezinnou (antrax) a vzteklinu a očkování proti nim, vymyslel pasterizaci. Našel příčinu úhynu bource morušového (pro jih Francie, Itálii a další země výroba hedvábí z bource představovala jediný zdroj financí).
Dal podnět lékařství – antiseptické (odstranit mikroby z ran) a aseptické (vyčistit rány, aby byly bez mikrobů) metody.
- 9) Pasterizace = způsob konzervace potravin – ty se musí zahřát na určitou teplotu, aby se mikroby v nich usmrtily.
- 10) Převažuje popis děje.
- 11) Ne, popisuje zajímavé věci.